

**"שימת ספרי 'בן מלך'
שיצאו לאור עד עתה:**

- תרומות
- ספרות ועזרה
- חשבונות
- ימי בין המצרים - מלח
- יום נדריים
- חג המסכות
- תמיכה
- ימי הפורים
- הגדה של פסח
- חג
- כעניני מצוות התמידיים
- שמעקש
- תהלוכה ומסי
- שירי פורים
- שבת קודש
- מידת הבחון
- שינוע עניני
- ענינים בשיט ובהלכה
- זמירות שביק
- ימי בין המצרים - חג
- ראשית ח"א - חמשי
- חמשי
- חמשי
- ראשית ח"ב - י"ד
- ק"ו-תולדות
- ראשית ח"ג - י"א-ו"ה
- שנת ח"א - שנת-משלח
- שנת ח"ב - חמשי-מבוא
- חמשי-מסעי
- שנת ח"ג - הרומה-מקוד
- יקרא ח"א - יקרא-ספר
- יקרא ב' אה"י - חמשי
- במדבר ח"א - במדבר-שלח
- במדבר ח"ב - קודש-מסעי

ניתן להשיג: mechonbemelech@gmail.com
באר"ב ניתן להשיג: 054-8422488
sale@yefenofbooks.com | Warehouse: 8482450220

פרשת וארא תשפ"ב
גליון מס' 189

בסייעתא דשמיא

אוצרות בן מלך

מתורתו של מרן רבינו הגדול רבי לייב מינצברג זצוק"ל רבה של קהל עדת ירושלים

פרשת וארא

ונענה מאת הקב"ה שיתוודע להם בשם הוי"ה ככבודו ובעצמו, השם המבטא את נצחיותו וחובב מציאותו - בו יבוא הקב"ה לגאלם. ודבר זה יבוא לידי ביטוי בכך, שהנהגת ה' את ישראל לא תתנהל לפי דרכי הטבע שהטביע ה' בהנהגת העולם, אלא בדרכים שאין חוקי המציאות שולטים בהם כלל, אלא רק מציאות הבורא פועלת כרצונו יתברך שמו.

וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב בא-ל שד-י ושמי ה' לא נודעתי להם (ו, ג)

וברש"י - 'לא הודעתי אין כתיב כאן, אלא לא נודעתי וכו'.

וכבר ביארנו בפרשת שמות כי ענין ידיעת השמות משמעותו ידיעת אופי ההנהגה האלוקית. כי השמות מתארים בחינות מסוימות בהופעת ה' בעולם, ומבטאים את התגלות מציאותו כפי שהוא נתפס בעיני בריותיו, אלוקים - על שם שהוא דיין ושופט, שד-י - על שם שדי לעולמו באלוקותו, או על שם שהוא משדד מערכות טבע, א-ל - על שם גבורתו, אדני-י - על שם אדנותו.

וזה אשר שאל משה מיד בתחילת שליחותו 'מה שמו', כלומר שבני ישראל יבקשו לדעת כיצד ובאיזה אופי תהיה גאולתם, האם יתנהלו הדברים על ידי שמות התואר השונים שבהם הוא מתגלה בעולם, דהיינו שיפעל ה' פעולותיו בדרכי הטבע - או שמא ישדד הקב"ה בעבורנו מערכות טבע, האם תבוא גאולת מצרים על ידי התגברות מידת הרחמים - או שמא על ידי מיצוי מידת הדין.

בגליון

פרשת וארא

ביאורי פסוקים עמוד 1

היכל השבת

נשמת כל חי עמוד 8

חכמה ומוסר

דברים שאדם דש בעקביו עמוד 10

פרנס השבוע

עץ חיים היא למחזיקים בה

הוצאות הדפסת גליון זה נודבו לזיכוי הרבים
ע"י ידידנו הנכבד מחשובי אברכי קהילתנו

החפץ בעילום שמו

זכות הפצת אור תורתו הבהירה של רבינו בעל הבן מלך
תעמוד לו ולמשפחתו להתברך בכל הברכות האמורות למחזיקי התורה
לראות ברכה והצלחה בכל אשר יפנו

לנחוצות ותרומות "פרנס השבוע" החדוש
אפשר להתקשר לטלפון מס' 054-8422488

יו"ל ע"י מכון 'כתבי בן מלך'

לתרומות והנצחות נא לפנות ל-054-8422488

לקבלת העלון במייל, ניתן להצטרף בכתובת
mechonbenmelech@gmail.com

כתובת המכון: אוהב ישראל 1/9, ביתר עילית

לתגובות והערות נא לפנות ל-052-7616048

לקהל שוחרי תורת ה'בן מלך' ואוהבי התורה בכל מקום שהם

הנגנו בזה בקריאה של חיבה לשוחרי התורה,
להיות שותפים וידידים איתנים למפעל הכביר של מכוננו
להפיץ על פני תבל את אורו המיוחד והבהיר בתורה של

מורנו ורבינו בעל ה'בן מלך' זצוק"ל

ולתמוך בבית היוצר 'מכון כתבי בן מלך', אשר אך ורק מכוחו יוצאים לאור
כל גוני תורתו של רבינו ושיעוריו המרובים, כאשר זכינו לראות את הכרכים
הרבים נדפסים ויוצאים לאור עולם, ופתחו אופקים חדשים בפני כלל
שוחרי התורה

מהררי ציון יוצאת הקריאה, בואו לעזרת ה' בגבורים, המשימה הגדולה
עדיין לא הושלמה ודורשת משאבים רבים מדי חודש בחודשו.
נא זכו והצטרפו להימנות למצווה חשובה זו של הרבצת והפצת אור התורה
לזכות את הרבים, הטו שכם וטלו חלק במשימה הגדולה
פנו עתה להנהלת המכון והצטרפו למשפחת התורמים והמנויים
לדבר המצווה הגדולה הנתונה בידינו

באין מענה השאירו הודעתכם ונשוב אליכם בהקדם

- ספרים
- למען השנה
- סדרת ספרים
- ביאורים ואמרים
- על המעשה המישי תורה
- ספרים
- על הש"ס
- סדר
- המת ומחשבת
- ביאורי סוחר
- סדר
- אמונה ומחוק
- מגאן
- תורה ודעת
- אמרים
- תורה ודעת

הנצחות תורמים

קו בן מלך
03-3077354

מחנכים מכון
שעות: 94 שעות בשבוע

עבודת השנה בבתי מדרש
לשמוע סיפורי רבינו
מחולקים לפי גושים
בכל התחומים

הכשרת ספרו בן מלך
בתיבת המיוחדת בבתי המלך

תלפון: 054-8422488
כתובת: אוהב ישראל 1/9
ביתר עילית
קניית: מכתב לפי סעיף 46
לתיבת הארצית
mechonbenmelech@gmail.com

כשורה טובה למבקשי ה'
ניתן להאזין לשיעורי רבינו זצוק"ל בכו השיעורים
'קו בן מלך'
03-3077354

ישנה אפשרות לבחור במאגר הממוחשב ולהאזין לשיעורים
בפרשת השבוע
שמעו ותחי נפשכם
ויהי רצון שנוכה להגדיל תורה ולהאדירה
מכון כתבי בן מלך
התגולה

הודעה חשובה ומשמחת
לתורמי המכון
ניתן לקבל החזר מס
על תרומות למכון בגובה של
עד 35% מערך התרומה
לפי סעיף 46

בעת יציאת מצרים מתחיל גילוי הנהגת שם הוי"ה, אשר בהנהגה זו באה לידי ביטוי המציאות האחת והיחידה בעולם, 'מחוייב המציאות', שאינו מושפע ואינו מוגבל בשום מציאות אחרת, ואשר מנהיג את ישראל בדרכים שאף הן אינן תלויות במציאות אחרת זולתו, והיינו הנהגת הניסים והנפלאות שלמעלה מכל גדרי הטבע.

* * *

וידבר משה כן אל בני ישראל, ולא שמעו אל משה מקוצר רוח ומעבודה קשה (ו, ט)

ולכאורה יפלא, כי בפרשת שמות נאמר ששמעו בקולו ושמחו בבשורת הגאולה, כדכתיב - 'ויאמן העם וישמעו כי פקד ה' את בני ישראל, וכי ראה את עניי, ויקדו וישתחוו' (ד, לא). ואין סיבה שלא יאמינו עתה במה שהאמינו תחילה, ומה נשתנה דיבור זה מדיבור זה. וגם צריך ביאור מה שתלה הכתוב את חוסר רצונם לשמוע בקוצר רוח ועבודה קשה, ולכאורה כדי לשמוע בשורה טובה אין צורך בסבלנות ואורך רוח, ואדרבה הרי זה כל תקוותם וחפצם לצאת מסבלם וצרותיהם.

נהנה ביארנו בפרשת שמות כי יסוד סיבת הגאולה היה שונה כאן מאשר נבואת הסנה, כי שם כאשר נגלה ה' תחילה למשה בא להצילם עבור עצם הדבר שראה את עניי, ובדיבורו אל בני ישראל לא תלה הגאולה בדבר, אלא לתת להם ארץ טובה. ולדבר זה היתה כמובן אזנם כרויה גם בתוך סבלם, והודו לה' והשתחוו לו על הבשורה הטובה. וכפי שמודגש שם 'כי פקד ה' את בני ישראל וכי ראה את עניי'.

לעומת זאת בפרשה זו בא לבשרם על הגאולה מצד מטרה נשגבה שיש בה כביכול צורך גבוה, לגלות את שם הוי"ה, ושיהיה להם לאלוקים והם יהיו לו לעם, ולעניינים נשגבים אלו לא היתה דעתם פנויה, ולא אבו לקבל זאת על עצמם, אך לא היה זה מרוע לבבם, אלא כפי שמבאר הכתוב - 'מקוצר רוח ומעבודה קשה'.

ובמכילתא דרשו מכאן שעבדו ישראל ע"ז במצרים - 'ולא שמעו אל משה מקוצר רוח ומעבודה קשה' - רבי יהודה בן בתירא אומר הרי

ובמחזה הסנה היתה רק ההודעה על העתיד להיות, ועתה לאחר שקיים משה את שליחותו הראשונה אל פרעה, ופרעה הוסיף להרע לעם, התגלה לו הקב"ה בנבואה זו, כי עתה אכן הגיע העת לגלות בפועל את הנהגת השם המיוחד שם 'הוי"ה'. ולשבר את אזנו על החידוש שבדבר, הקדים ואמר לו שגילוי זה של שם הוי"ה הוא בדרגה שעדיין לא נודעה לאבות.

כלומר, הגם שבוודאי ידעו האבות את שם ה', אך לא נתוודעתי להם ולא התנהגתי עמהם במידה זו. שכן, הניסים והנפלאות שנעשו לאבות, היו מיוסדים בעיקרם על עניינים שבטבע העולם, אלא שהנסיבות והתנאים שבהם נעשו הדברים היו פלאיים ושונים מחוקי הטבע.

דוגמא לדבר היא לידתו הפלאית של יצחק, כי לידת בנים אינה תופעה חדשה, אבל באשה בת תשעים נוגדת היא את חוקי הטבע. כמו"כ מה שאמרו כי האמהות עקרות היו וילדו בנים, אין זה אלא שינוי חוקי הטבע בתנאים המסוימים, אבל עצם הלידה אינה תופעה חדשה. כל שכן מבוארים הדברים בנגעים שניגע ה' את פרעה על דבר שרי, שהנגעים מצויים בטבעו של עולם, אלא שהמקום והזמן שנזדמנו אלו לפרעה, היה בהם אות ומופת מן השמים. וכן הוא הדבר גם במאה השערים שמצא יצחק בזרעו את שדותיו, שהיא אמנם ברכה מופלגת במידה בלתי מצויה, אך עדיין לא נוצרה כאן מציאות חדשה.

כל אלו הניסים מביאים לידי ביטוי את השם 'שד-י' - שידוד מערכות טבע, כלומר, הטבע - עודנו קיים, אלא שמערכותיו משתנות, וחוקיו ומגבלותיו מתחלפים.

אולם ים הנהפך ליבשה, מן היורד מן השמים, ומים היוצאים מן הסלע - אלו הם ניסים שאינם נקראים בשם 'שידוד מערכות טבע', אלא ניסים שהטבע מהם והלאה, ואין להם ולמערכותיו ולא כלום. אלו הן בריאות חדשות שאין להן כל יסוד ומקום אחיזה בדרכי הנהגה הקבועות שהטביע הקב"ה בעולמו.

והוא אשר מודיע הקב"ה למשה, כי עתה

הוא אומר ולא שמעו אל משה מקוצר רוח, וכי יש לך אדם שמתבשר בשורה ואינו שמח, נולד לך בן זכר, רבך מוציאך לחירות, ואינו שמח, אם כן מה תלמוד לומר ולא שמעו אל משה, אלא שהיה קשה בעיניהם לפרוש מעבודה זרה, וכן הוא אומר (יחזקאל כ, ז) 'ואומר אליהם איש שקוצי עיניו השליכו ובגלולי מצרים אל תטמאו, וימרו בי ולא אבו שמוע, ואעש למען שמי בלבתי החל', וכן הוא אומר 'משכו וקחו לכם', משכו ידיכם מעבודה זרה והדבקו במצוות' (בא פרשה ה, מתוקן על פי ילקוט"ש רמז קעח).

ולפי דברינו מובן שפיר שדרשא זו היא עומק הפשט, שבפשטו מה שנמנעו מלקבל את בשורת הגאולה, הוא משום מצבם הרוחני הירוד, ועל כן הוקשה בעיניהם לקבל את סיום הדברים של 'ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלוקים', ובעומק נדרש שהיו ביניהם שהיו שקועים בחטא ע"ז.

* * *

וידבר ה' אל משה ואל אהרן ויצום אל בני ישראל ואל פרעה מלך מצרים להוציא את בני ישראל מארץ מצרים (ו, יג)

נתקשו המפרשים להלום כוונת פסוק זה, למה יכוון באמרו 'אל בני ישראל'. ומה מוסיף בזה על הפסוקים הקודמים שכבר ציוה למשה להוציא את ישראל ממצרים.

וברש"י פירש שציום ה' כיצד לנהוג עם ישראל ועם פרעה. 'ויצום אל בני ישראל - צוה עליהם להנהיגם בנחת ולסבול אותם. ואל פרעה מלך מצרים - צום עליו לחלוק לו כבוד בדבריהם זהו מדרשו. ופשטו צום על דבר ישראל ועל שליחותו אל פרעה. ודבר הציווי מהו מפורש בפרשה שניה'.

אך לפי זה נותר קושי בפשט הפסוק, משום ש'אל בני ישראל' הכוונה ב'אל' - על דבר ישראל, ואילו ב'אל פרעה' הכוונה שציום דבר שיאמרו אל פרעה. ומתפרש אל כמו 'ל'. וזה תמוה שבאותו פסוק תתפרש מילה אחת 'אל', בזה אחר זה, בשני אופנים שונים.

ונראה לומר, שפירושו הוא אכן כפשטו, שציום לדבר אל בני ישראל, והיינו כמו שהמכוון בלשון הפסוק 'אל פרעה מלך מצרים' - היינו שציום אל פרעה ללכת להשפיע עליו ולשכנעו כי יתן לבני ישראל לצאת מארץ מצרים. כך הוא גם הפירוש 'אל בני ישראל', והיינו שציום ה' למסור לבני ישראל, שגם הם יהיו עוזרים אותו ופועלים עמו לצאת מארץ מצרים.

שהרי ישראל במצרים היו המון רב, עם גדול המונה מאות רבבות ואין דעותיהם שוות, והיו בעלי השפעה שונים ובעלי דעה שונים, וביניהם מקורבים למלכות ובעלי השפעה על הציבור. ובוודאי היו ויכוחים בדבר האם לסייע ביד משה או להתנגד לדרכי פעולתו [ויתירה מזו מצינו בחז"ל (מכילתא ריש בשלח) שדרשו 'וחמושים עלו - אחד מחמשה', ואית למ"ד אחד מחמישים. דהיינו שרוב בני ישראל התנגדו לכל ענין היציאה].

ונתבאר כאן בכתוב שלקראת המשימה הכבירה של יציאת מצרים, נתמנה משה למנהיגותו על ישראל, הן כלפי פרעה ומצרים, והן כלפי ישראל, כלומר שכמו שהיה צורך לשכנע את פרעה, היה גם צורך לשכנע את בני ישראל שיעזרו ויפעלו למען היציאה ממצרים. והיינו 'אל בני ישראל', שמשה ידבר אל ישראל עצמם, שיסייעוהו בדבר ויעזרוהו להוציא את בני ישראל מארץ מצרים.

ובמדרש (לקח טוב שמות ו, יג) איתא שציום לפרוש מע"ז, מובא ברבנו בחיי - 'ובמדרש ויצום אל בני ישראל, הזהירם על עבודת גלולים שהיו ישראל עובדים במצרים'. וגם לפי דרש זה הציווי היה מכוון 'אל בני ישראל', כפשטו, ולא 'בעבור בני ישראל'.

והנה בירושלמי דרשו חז"ל על פסוק זה 'ויצום אל בני ישראל', שכאן ציום משה על פרשת שילוח עבדים - 'אמר רב שמואל בר רב יצחק וידבר ה' אל משה ואל אהרן ויצום אל בני ישראל, על מה ציום על פרשת שילוח עבדים וכו', הדא הוא דכתיב (ירמיה לד, יד) מקץ שבע שנים תשלחו איש את אחיו העברי וגו' (ראש השנה פ"ג ה"ה).

דברי הירושלמי מיוסדים על הפסוק בירמיה

מודגש באופן מיוחד הכבדת לב פרעה, כהקדמה לנתינת המכות.

וכבר ביארנו שנאמרו ונשנו בתורה כמה פרשיות שונות בשליחות משה להוציא את ישראל ממצרים, ופרשה זו מתייחדת במטרה להודיע את שם ה' במצרים, ובין אומות העולם.

זו היתה מטרה עיקרית ביציאת מצרים שיוודע שם ה' בכל הארץ, כי הגיע הזמן להודיע את שם ה' בעולם, וכפי שאמר המשורר בשיר היחוד - 'ובמצרים החלות להודיע כי מאד נעלית'. ולכן הכה ה' את מצרים בעשרה מכות, שזה מבטא מספר רב מאד עד כדי מנין שלם של עשרה, להודיע כי הוא האלוקים.

וכמו שאמר הכתוב - 'או הנסה אלוקים לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי, במסות באותות ובמופתים ובמלחמה וביד חזקה ובזרוע נטויה ובמוראים גדולים, ככל אשר עשה לכם ה' אלוקיכם במצרים לעיניך. אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלוקים אין עוד מלבדו' (דברים ד, לד).

ועל כן מודגש ביותר בפרשה זו ענין זה של הכבדת לב פרעה, כי זה הטעם לריבוי המכות, שכן עבור מטרה זו של הודעת שם ה' בעולם, יש ענין מיוחד להרבות את האותות והמופתים במצרים, בכדי להודיע את שמו יתברך במידה רבה ולהגדיל את שם תפארתו. והכתוב מסיים שעיקר הכרת מצרים במציאות ה' והנהגתו תהיה על ידי עצם היציאה ממצרים, בנטיית יד ה' עליהם ויציאת ישראל מתוכם.

וכן בהמשך הפרשה בהתראות על המכות מוזכרים כמה פעמים שעבור מטרה זו של פרסום שם ה' בכל הארץ הקשה הקב"ה את לב פרעה.

'כה אמר ה' בזאת תדע כי אני ה' (ז, טז).
'למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ' (ח, יח). 'בעבור הראותך את כוחי ולמען ספר שמי בכל הארץ' (ט, טז).

* * *

כי ידבר אליכם פרעה לאמר תנו לכם מופת ואמרת אל אהרן קח את מטך והשלך לפני פרעה

שנצטוו על שילוח עבדים בעת יציאת מצרים, דכתיב שם - 'כה אמר ה' אלוקי ישראל אנכי כרתי ברית את אבותיכם ביום הוציא אותם מארץ מצרים מבית עבדים לאמר. מקץ שבע שנים תשלחו איש את אחיו העברי אשר ימכר לך וגו'. ובתורה לא נכתב שנצטוו על זה ביום שהוציאם ה' ממצרים, ומפרש הירושלמי שציווי זה מרומז בפסוק זה 'ויצום אל בני ישראל'.

אולם צריך ביאור מדוע למדו לדרוש זאת דווקא בפסוק זה 'ויצום אל בני ישראל'. וכללא רבתא היא שהדרש לעולם מקושר אל הפשט.

ולפי מה שנתבאר מיושב הדבר היטב, כי בפשט הכתוב ציון ה' לצוות לבני ישראל אחד מבני ישראל מחוייב בדבר לסייע לישראל לצאת מארץ מצרים, והרי זה גופא גדר המצוה של שחרור עבדים, שבבוא זמן העבד להשתחרר יש לפעול לשחרורו.

אמנם אם הפירוש ויצום 'אל' בני ישראל הוא רק 'בעבור' בני ישראל, אין הדרש שייך לפסוק זה.

[ועיין מה שכתב ב'העמק דבר' - 'ולמדו מהא דכתיב כאן שציון על בני ישראל, ולא נמצא אזהרה לישראל בכאן, אלא דומיא דאל פרעה הוא שלוח עבדיו ישראל, כך לישראל היה זה הציווי'.
ובדבריו מיישב את הדרש שהוא 'דומיא' הצייווי לפרעה, ולדברינו גם בפשט הפסוק הצייווי היה אל בני ישראל מאותו ענין].

* * *

ויאמר ה' אל משה ראה נתתיך אלהים לפרעה וגו'. ואני אקשה את לב פרעה והרביתי את אותותי ואת מופתי בארץ מצרים. ולא ישמע אליכם פרעה ונתתי את ידי במצרים וגו'. וידעו מצרים כי אני ה' בנטותי את ידי על מצרים והוצאתי את בני ישראל מתוכם (ז, א-ה).

כבר נזכר בכתוב בפרשת שמות (ט, ג) שאמר הקב"ה למשה שגלוי וידוע לפניו שפרעה לא ישמע למשה ולא יתן להם להלוך, אולם בפרשה זו

יהי לתנין. ויבוא משה ואהרן אל פרעה ויעשו כן
כאשר צוה ה' וישלך אהרן את מטהו לפני פרעה
ולפני עבדיו ויהי לתנין (ז, ט-י)

לעיל בפרשת שמות (ד, א-ה) כאשר שלח ה'
את משה לבני ישראל, ניתנו לו שלש אותות
לעשותם לעיני העם, הפיכת המטה לנחש, היד
שהפכה למצורעת ושבה להיות כבשרו, והפיכת
מים מהיאור לדם.

ואילו לפני פרעה נצטווה לעשות רק המופת
של התנין (ועיין רש"י ורמב"ן לעיל ד, כא).

ובטעם הדברים יש לומר, על פי מה שביארנו
שם, שענין המטה בא להורות שיהיה מטה
ההנהגה של עם ישראל ביד משה להיות מנהיג
ומורה בדרך אשר ילכו בה. ומה שנהפך לנחש,
בא ללמד שנכלל בזה גם הכח לרדות ולהעניש,
כי לפעמים נצרכת הנהגה תקיפה, כענין הכתוב
'מלך במשפט יעמיד ארץ' (משלי כט, ד), וזה בחינת
'נחש'. ואילו באות היד המצורעת ביארנו שעיקרו
בא לבטא שניתן בידו כח הרפואה, להושיע את
ישראל ולהשפיע עליהם טובה וברכה.

והנה על בני ישראל נתמנה משה למנהיג, הן
לרדות, והן לרפא ולהושיע, אבל לפני פרעה לא
עשה אלא האות של הנחש, כי לפני פרעה לא
בא אלא להראות כי נעשה הוא המנהיג והרודה
בו - כאמרו 'ראה נתתיך אלהים לפרעה'. אי לכך
לא הראה לפרעה את האות של ריפוי הצרעת,
כי למצרים לא הופקד משה בהנהגתו כדי לרפא
ולהיטיב למצרים, אלא רק להיות להם לתנין.

עוד יש הבדל בלשון, כי בשליחותו לישראל
נאמר - 'ויהי לנחש' (א, ד), וכאן קראהו 'תנין'.

ועיין ברש"י דהיינו תנין היינו נחש, וכן
הסכימו שאר מפרשים. אלא שתנין הוא נחש גדול,
כלומר שיכהו בעונשים גדולים למעלה מהסדר,
מכות נפלאות ונוראות שהם בבחינת 'תנין'. ובא
משה להראות לפרעה כי המטה אשר בידו ניתן
לו לשלוט בפרעה ולהיות לו למקל חובלים, נחש
גדול שרף נורא למצרים.

ועוד נתוסף כאן נס בתוך נס, כאשר בלע
מטה אהרן את מטותם. כלומר שחרטומי מצרים

באו ועשו אף הם בלטיהם והפכו את מטותם
לנחש, להראות כי גם המה מנהיגים ובעלי שליטה
במצרים, ובלע מטה אהרן את מטותם, להראות כי
מטה האלוקים הוא שולט למעלה משליטתם, וכל
כוחות הכישוף והלהטים שבידי חרטומי מצרים,
אף הם נתונים תחת שליטתו, והוא עתה המנהיג
את מצרים באופן הנהגה תקיף, בחינת 'תנין'.

* * *

ויקרא פרעה אל משה ולאהרן ויאמר לכו זבחו
לאלוקיכם בארץ (ח, כא)

יש להבחין בלשונות הפסוקים המדברים על
קריאת פרעה למשה ולאהרן בבקשה להסיר את
המכות, שלפעמים כתיב ויקרא פרעה 'אל משה'
ולפעמים כתוב ויקרא פרעה 'למשה'.

עוד יש להבחין בהבדלים בין המכות, שיש
שהוא קורא רק למשה, ולפעמים גם לאהרן.

וכאן במכת ערוב כתובים שני הלשונות יחד
'אל משה ולאהרן', וצ"ב בכל זה.

ונראה לומר בביאור הבדל הלשונות בין ויקרא
'אל' לבין ויקרא 'ל', שהיכן שמטרת הקריאה היא
לצורך ולטובת הקורא, כתוב 'ל', אולם היכן שיש
בה מטרה עבור האדם שקוראים לו, כתוב 'ויקרא
אל'. והנה כאשר קרא להם פרעה לצורך העברת
המכות ממנו, הלשון הוא 'ל', שהרי זה לצורך
פרעה, אולם כאשר קורא להם בכדי להביע את
הסכמתו שילכו ויזבחו אל אלוקיהם, אז הלשון
הוא 'אל'.

כמו כן יש לבאר לגבי המקומות שקרא רק
למשה, היינו משום שבהם הוא מדבר בענין
ההסכמה שילכו לעבוד את ה', כי משה היה
תפקידו להיות 'איש האלוקים' ורבה ומורה של
ישראל, ולכן הוא קורא אליו לומר ענין זה הקשור
אליו. אך כשקרא להם למטרת הסרת המכות,
קרא למשה ואהרן יחד, משום ששניהם המה
שליחי ה' שנתמנו להביא עליו את המכות.

ומעתה יבואר שבמכת צפרדע הלשון הוא
'ויקרא פרעה למשה ולאהרן' (ח, ט), שהרי קריאתו
היתה בענין הסרת המכה מעליו 'העתירו אל ה'

ויסר הצפרדעים ממני וגו', וכן במכת ברד וישלח פרעה ויקרא למשה ולאהרן ויאמר אליהם חטאתי הפעם וגו' העתירו אל ה' ורב מהיות קולות וגו' (ט, כז), וכן במכת ארבה וימהר פרעה לקרוא למשה ולאהרן ויאמר חטאתי לה' וגו' והעתירו לה' אלוקיכם ויסר מעלי רק את המוות הזה' (י, טז).

ואילו במכת חושך כתוב ויקרא פרעה אל משה ויאמר לכו עבדו את ה' וגו' (י, כד), שם מדבר פרעה רק על הסכמתו שילכו לעבוד את ה', ולכן הדיבור הוא רק אל משה, וכמו כן הלשון הוא ויקרא 'אל' וכמבואר.

ולפי זה יבואר להפליא מה שכאן במכת ערוב הלשון הוא ויקרא אל משה ולאהרן, כי כאן פרעה מדבר על שני הדברים יחד, בתחילה ויאמר להם לכו זבחו לאלוקיכם בארץ ואח"כ מוסיף לומר והעתירו בעדי, שמצד זה שקריאתו על מה שנרצה שילכו לעבוד את ה' הלשון הוא 'אל', ומצד זה שקריאתו הוא לבקש להעתיר בעדו הלשון הוא 'ל', ולכן אצל משה נאמר 'אל משה' שאליו מכוונים דברי הריצוי שמוכן הוא שיעבדו את ה', אבל ביחס לאהרן כתוב ולאהרן שאליו מכוונת רק בקשת הסרת המכה.

והנה במכת בכורות כתוב (יב, לא) ויקרא למשה ולאהרן לילה ויאמר קומו צאו מתוך עמי גם אתם גם בני ישראל ולכו עבדו את ה' כדברכם, והיינו משום שעיקר כוונתו היתה לצורך עצמו, שמתוך גודל חרדתו בבוא עליו מכת המוות ביקש מהם שיצאו וילכו לעשות כרצונם למען יסיר ממנו המוות, וכמו שנאמר שם 'ותחזק מצרים על העם למהר לשלחם מן הארץ כי אמרו כולנו מתים' (יב, לג).

* * *

לכו זבחו לאלוקיכם בארץ (ח, כא)

יש להתבונן בסדר הפרשיות כאן שאנו מוצאים בזה שלשה שלבים, שפרעה התיר לישראל לעבוד את ה' במידה מסויימת זו למעלה מזו, עד שלבסוף שיחררם לגמרי.

השלב הראשון היה כאן במכת ערוב שאמר להם - 'לכו זבחו לאלוקיכם בארץ'. שכבר הרשה אותם בפועל לעבוד את ה' אלא שהגבילים שיעבדוהו שם בארץ.

שלב שני היה בהתראה של ארבה שאמר להם - 'לכו עבדו את ה' כדברכם מי ומי ההולכים' (י, ח). דהיינו שכבר התיר להם ללכת. אבל הגביל אותם שרק הגברים ילכו - 'לכו נא הגברים ועבדו את ה' (י, יא). אך מרעה אמר לו - 'בנערינו ובזקנינו נלך כי חג ה' לנו'.

השלב השלישי היה אחר מכת חושך, לפני מכת בכורות כבר אישר פרעה לכל העם לצאת, רק שהצאן והבקר יותרו אצלו. ויקרא פרעה אל משה, ויאמר לכו עבדו את ה' רק צאנכם ובקרכם יוצג, גם טפכם ילך עמכם' (י, כד). ורק אחרי מכת בכורות התיר ליטול גם את הצאן והבקר ושחררם לגמרי.

וביאור הענין הוא, כי בתחילה הכחיש כלל את מציאות אלוקי ישראל, ואמר - 'מי ה' אשר אשמע בקולו' (ה, ב). וכדאייתא במדרש (שמו"ד ה, יד) שלא מצא את שם ה' בספרי האלהות שלו.

אבל אחר מכות דם צפרדע כינים וערוב. כבר הסכים פרעה להכיר במציאות הקב"ה, וכי ישנו אלוקי ישראל. אך עדיין לא הכיר במלכותו על כל העולם.

וביארנו בזה ששלושת המכות 'דצ"ך' דם צפרדע כינים, באו להכות את קרקע הארץ, והנה בזה עדיין לא נרתע פרעה, כי בעיוות נפשו שטופת האלילים, דימה כי אלוקי ישראל אין כוחו שולט אלא על החלק התחתון של המציאות הארצית. וכל עוד שהמכות פגעו בחלק זה, לא שת לבו כלל להיכנע מפני הוי"ה אלוקי ישראל.

אולם כאשר באה עליו מכת ערוב, שהיא הראשונה בסדר 'עד"ש', כבר נוכח לראות כי אלוקי ישראל שולט אף במה שלמעלה מן הארץ, אזי הביע לראשונה את הסכמתו שיזבחו ישראל לאלוקיהם. ולכן אמר לישראל 'לכו זבחו לאלוקיכם בארץ'.

והנה לא הזכיר כאן את השם 'הוי"ה', רק

במקום העם, אלא צריך ללכת למקומו של ה' - שהוא כעת בהר חורב.

אחר כך, בהתראת מכת ארבה כבר הסכים שילכו אל מקומו בהר סיני, וכבר הזכיר את שם הוי"ה - 'ויקרא פרעה אל משה ויאמר לכו עבדו את ה', רק צאנכם ובקרכם יוצג, גם טפכם ילך עמכם' (י, כד).

זה היה לאחר מכת ברד, שהיא הראשונה בסדר 'באח"ב', כאשר נוכח לראות שאלוקי ישראל שולט גם על השמים, הרי אינו רק 'אלוקי ישראל' אלא הוי"ה השולט כל חלקי המציאות.

אמר 'לאלוקיכם', כי הרשה להם ללכת רק מצד שהוא אלוקי ישראל, ומשום כך אמר להם שאין להם צורך ללכת למקום אחר, אלא במקום שעם ישראל נמצא, שם נמצא אלוקיהם ושם יעבדו אותו.

אך באמת, חובת העבודה היתה דווקא בהר האלוקים במקום שנתגלה ה' בסנה, כי שם יש עתה גילוי שכינה. וזה משום שה' אינו רק אלוקי ישראל, אלא הוא אלוקי העולם, ומשרה את שכינתו בכל מקום בעולם. ולכן אין די לעבדו

היכל השבת

נשמת כל חי

בליל פסח, כי אין זו אמירה מדין 'קורין את ההלל', אלא ההלל בליל פסח גדרו מדין 'אומר שירה'. עיי"ש בהרחבה בביאור הענין. ולכן דווקא בליל פסח נתקנה ברכה זו של 'ברכת השיר', יהללך או נשמת, לכל מ"ד כדאית ליה. וזה הוא פשר השם 'ברכת השיר', דהיינו ברכה ושבח שטבעו חכמים, לסיום אמירת שירת ההלל, כשהיא נאמרת בתורת 'שירה'.

ואכן יש קווים מקבילים בין נשמת ויהללך שבשניהם אומרים 'יודו ויברכו וישבחו ויפארו וישוררו וירוממו ויעריצו ויקדישו וימליכו' שזה עיקר תוכן ברכת השיר, אלא שנחלקו איזה מהם ראוי יותר לשמש כברכת השיר בלילה הזה.

ויסוד הדברים הוא שכיון שאמירת ההלל באה בתורת 'אומר שירה', דיניה שונים מאמירת הלל, והיינו שלפניה אין לה ברכה מעיקר הדין, כמו שכתב רב האי גאון שכיון שהוא שירה אין לברך לפניה. לעומת זאת אף שבהלל אין חובת ברכה לאחריה [רק ממנהגא], הרי בשירה תיקנו ברכה לאחריה מעיקר הדין.

והביאור בזה כי יש הבדל בין הלל לשירה, שההלל הוא עבודת ה' של הילול והגדלת שם ה', ככתוב "עם זו יצרתי לי תהלתי יספרו". והיינו

אחת ההוספות החשובות בסדר תפילות שבת היא תפילת 'נשמת'. ועיין משנ"ב (סימן נב סק"ה) שהמדלג בתפילתו כדי להתפלל עם הציבור מ"מ לא ידלג בשבת על תפילת נשמת. והיינו שאף שהיא רק הוספה מיוחדת לשבת, ואם כן לכאורה יש לעיקר יותר חשיבות מההוספה, אכן 'נשמת' היא הוספה של סוג שבח אשר נתקן באופן מיוחד ליום השבת, ולכן אין לדלג עליו. ויש להעמיק מה היא משמעותו המיוחדת של נשמת, ומהי שייכותו ליום השבת.

נשמת - 'ברכת השיר'

ויש להקדים מה שמצינו בגדרו של פרק שבח זה בדברי חז"ל.

במשנה פרק ערבי פסחים - מזגו לו כוס שלישי, מברך על מזונו. רביעי גומר עליו את ההלל ואומר עליו ברכת השיר. ובגמרא שם (פסחים קיח). מאי ברכת השיר - רב יהודה אמר 'ההללך ה' אלוקינו', ורבי יוחנן אמר 'נשמת כל חי'.

ועיין בספר בן מלך חג המצות (מאמר לז) שהארנו בביאור הגמרא ובגדר 'ברכת השיר'.

וביארנו שם על פי יסוד שיטת רב האי גאון (הובאו דבריו בר"ן שם), שכתב שאין מברכין על ההלל

מאחר שהוא המשך אחד, על כן אומרים 'ובכן ישתבח' כהמשך למה שנאמר מקודם - 'שכן חובת כל היצורים לפניך וכו' להודות להלל וכו'. אולם בימות החול שמתחילים רק מישתבח השמיטו את תיבת 'ובכן'.

ולפי זה גם ברכת ישתבח, שאנו אומרים כל יום בסיום פסוקי דזמרה, מקורה הוא מברכת השיר של ליל פסח. אלא שבפסח הוא מעיקר הדין ואילו אמירת ישתבח בכל יום, הוא מנהג שנוסף אחר כך.

ואכן נפסק במגן אברהם (או"ח סימן נא סק"ג, והו"ד במ"ב סק"ב) דאם שמע אמן של שאר ברכות, באמצע ברכת 'ברוך שאמר' או 'ישתבח' צריך להפסיק, כיון שלא הזכירה חובת ברכה זו בגמרא.

ברוך שאמר במקום ברכת ההלל שלפניה

ונראה הביאור בזה, משום שמעיקר הדין אין שייך לתקן ברכה על אמירת פסוקי דזמרה, מאחר שכל אמירתם אינה חובה. ואינה אלא הידור וכדאיאתא בגמרא "יהי חלקי עם אומרי הלל בכל יום" (שבת קיח:). וכמו שכתב הרמב"ם - ושיבחו חכמים למי שקורא זמירות מספר תהילים בכל יום ויום והן מתהלה לדוד עד סוף הספר (הלכות תפלה פ"ז הי"ב). אלא כיון שנהגו לאומרם, הנהיגו גם ברכה על אמירת השיר והזמרה.

ולכן אין הברכה לפניה כברכת המצוות, בנוסח "אשר קדשנו במצוותיו וצונו". כי כל אמירת פסוקי דזמרה אינה חובה, רק ששבחו חכמים למי שאומרו. אלא תוכן ברכת 'ברוך שאמר' היינו, שמציינים בו שכך הוא המציאות, שעם ישראל משבח ומהלל את שם ה'. 'ברוך אתה ה' האל האב הרחמן המהולל בפה עמו משובח ומפואר בלשון חסידיו ועבדיו'. כלומר קובעים ברכה על היות ה' מהולל בפה עמו, ומכיון שכך, 'ובשירי דוד עבדך נהלך ונשבחך בשבחות ובזמירות'. הברכה היא על ההילול אך לא כצווי, אלא כעובדה. כלומר מברכים אותו על זה שעם ישראל נוהג לשבח ולהלל.

אמירת נשמת בשבת ויו"ט

ובשבת ויו"ט הוסיפו ממנהגא לומר 'הלל

לפרסם את טובו ואת גדלו, אבל כאשר פרקי ההלל נאמרים בתורת שירה, היא סוג ביטוי לפני ה' של הבעת רגשות, כלומר שאין אנו באים בזה לפרסם את הילולו לרבים, אלא אנו מביעים את רגשות הלב לפניו בינינו לבין עצמינו, מרוב התרגשות על מה שהפליא לעשות עמנו. ובזה אין מתאים ברכה לפניה, כי אין מתאים לבטא ענין של רגש והשתפכות רגשות, בדרך של הכנה מראש כאילו יש חובה בדבר. כי השירה היא ענין הבא מאלינו. וכענין שפירש רש"י על הפסוק "אז ישיר - כשראה הנס אז עלה בלבו שיאמר שירה". כי שיר נאמר באופן של 'עלה בלבו', ויש לכתבו בלשון עתיד "אז ישיר".

ומאידך באמירת ההלל אין אומרים ברכה לאחריה על ההלל, כי לא מצאנו ברכת שבח לאחר המצוות. אבל בשירה, אחר שנתרגש האדם ושורר מאלינו בשיר לפני ה', ראוי להוסיף ברכה לחתימת השיר, שהשיר יסתיים בצורה של ברכה. [ובכדי שגם הלל זה יהיה לו אמירת ברכה].

'ישתבח' כברכת השיר

והנה למ"ד דס"ל דברכת השיר הוא 'נשמת כל חי', הרי חובת אמירתה מעיקר הדין הוא רק בליל פסח, ונוסף ממנהגא לאומרו גם בפסוקי דזמרה של שבת ויום טוב.

ונראה פשוט ש'ישתבח' הוא חלק בלתי נפרד מנשמת, שהרי 'נשמת כל חי' לבד אינה ברכה, אלא 'ישתבח' הוא עיקרו של ברכת השיר, והנה ברכת סיומה ברוך אתה ה' א-ל מלך וכו' הבוחר בשירי זמרה מלך יחיד כו' היא עיקר 'ברכת השיר', ו'ישתבח' הוא פתיחה לברכה, ו'נשמת' הוא הקדמה לברכה בהרחבה.

ונמצא שאנו אומרים בכל יום 'ברכת השיר'. שמכיון ש'פסוקי דזמרה' הם ענין של 'שירה' וזמרה כשם, על כן חותמים אותם בברכת השיר. ובשבת אומרים את כולו מ'נשמת כל חי', ובחול אין אומרים אלא את סיומו וברכת החתימה.

ולכן [בנוסח ספרד] הנוסח בשבת ויו"ט הוא 'ובכן ישתבח', שאם היתה ברכה זו שבח בפני עצמה, מה מקום להוסיף מילת קישור 'ובכן'. אלא

בכוחות עצמנו, בנפשנו המצומצמת ושפתנו הדלה.

אבל בשבת כאשר הנפש מתגדלת ומושפע עליה אור של 'שירה', אנו מוסיפים עוד שבת שהוא משלנו, שיר שעולה בליבנו. שיר שכל אחד ואחד מחבר לכבוד בוראו - 'נשמת כל חי תברך ורוח כל בשר תפאר'.

זה הפירוש בסיום נשמת - שכן חובת כל היצורים וכו' להודות להלל לשבח וכו' לנצח לעלה ולקלס על כל דברי שירות ותשבחות דוד בן ישי עבדך משיחך. 'על כל דברי' היינו 'נוסף על דברי', [כמו 'על עולת התמיד']. כלומר שאנו מוסיפים שבחים מחודשים, שהם הוספה על שירות ותשבחות שאמרם דוד בן ישי, דהיינו ש'נשמת כל חי' שאמרנו זה עתה, באה כהוספה של שיר משלנו, 'על' פסוקי דזמרה שהם שירי דוד.

כי את השירות ותשבחות של דוד המלך אומרים גם בימות החול, ו'על כל' זה אנו הוספנו את ה'נשמת' משלנו.

אמירת נשמת מכח הנשמה היתירה

ואכן הודאה נרגשת זו פורצת ביום השבת, מרחבות הדעת של הנשמה היתירה, שמעניקה לאדם חוש נשמותי עדין של ראיית הדברים לכל עומקם ועוצמתם. וכך כתב הלבוש (או"ח רפא) 'מוסיפין נשמת מפני הנשמה יתירה, שיש לאדם בשבת'. [ועיין שערי תשובה או"ח סימן תרסד שכתב לגבי הושענא רבה ש'אין אומרים בו נשמת, שאין בו כל כך תוספת נשמה יתירה'].

וכן איתא בזהר הקדוש - האי יומא איהו יומא דנשמתין וכו' בגין כך משבחי בתושבחן, תושבחתא דנשמתא והיינו 'נשמת כל חי תברך' (ויקהל רה:). [וכעין זה במאמר כגונא - וכולהון מתעטרין בנשמתין חדתין, כדין שירותא דצלותא, לברכא לה בחדווה בנהירו דאנפין (ח"ב קלה:). שהנשמה היתירה נותנת עוז ותעצומות לעבודת התפילה, לברך ולשבח בחדווה ובהארת פנים].

הגדול' וגם 'נשמת'. דבהיות שהשבת הוא 'יום שירה' לה', אזי גם האופי של הפסוקי דזמרה שונה הוא מימות החול, שבימות החול הוא מורכב משני הגוונים הן 'שירה וזמרה' והן 'הודאה', אבל בשבת יש בהם יותר הגוון של 'שירה', ולכן ראוי לחתום אותם ב'ברכת השיר' במלואו מ'נשמת' ולא רק מישתבח.

ואכן השבח הגדול והנשגב 'נשמת כל חי', כל תוכנו מבטא שבת ושירה המשתפכת מאליה מתוך התעוררות הרגשות.

ומטעם זה אנו אומרים אותו ביום השבת, שכאשר אנו זוכים לקבל נשמה יתירה ונתוסף קדושה על ישראל, נאמרת מפינו שירה מאליה. 'נשמת כל חי תברך', 'ורוח כל בשר' כלומר שזהו עניינו של השיר אשר בא מתוך נשמת 'כל חי', יום השבת הוא יום של שירה, ושורה בו מצב של שירה עד אשר הבריות מאליהן באים לברך ולפאר את שמו יתברך.

זהו התוכן של תפילת נשמת, שהאדם כולו מלא הודאה ותפארת לה'. ומזכירים בה את כל חלקי הנשמה והגוף, תחילה 'נשמת' כל חי תברך. אחר כך 'ורוח' כל בשר ואחר כך כל 'האיברים שפלגת בנו' ושוב 'רוח ונשמה' שנפחת באפינו הם הן יודו וישבחו. 'כל פה' ו'כל ברך' 'כל עצמותי ולבסוף נזכרת הנפש 'ברכי נפשי' את ה'. כל חלקי הגוף והנפש מתעוררים 'וכל קרבי את שם קדשו'. כלומר שברכת השיר אינה ברכה הנאמרת מחמת החוב לברך את ה', אלא מתוך נשמת האדם פורצת שירה, וכל חלקי אישיותו מתעוררים מעצמם לומר שירה.

על כל דברי שירות דוד בן ישי

ועיקר החידוש בהוספה זו של 'נשמת', היינו כי כל פסוקי דזמרה והלל שאנו אומרים, הם שבחים שאמרם דוד ברוח קדשו, וכנוסח ברכת 'ברוך שאמר' - 'ובשירי דוד עבדך נהללך וכו'". ואנו באים לזמר ולהלל את ה' באותם זמירות. שכן אין אנו מרהיבים עוז לסדר שבחו של מקום

דברים שאדם דש בעקביו

מתוך הכרתו בעוצם חשיבות הנהגה זו, ומרומם את רוחו בעוז ותעצומות לכבוש את יצרו ולנצחו במערכה.

אולם כאשר מגיע אליו ניסיון מאותו המין בדבר קטן, כגון שיאמרו עליו מילת גנאי או רק רמז שיש בה פגיעה קלה, וגם באופן שהדבר לא נאמר ברבים אלא בינו לבין רעהו או בביתו, אזי דווקא מחמת קלות וקטנות הדבר, אינו נותן דעתו להתנהג בזה כראוי, וגם אינו סובר שעל כגון זה נאמרו המעלות הגדולות והנשגבות, [ובנוסף, גם אם יתגבר לא יזכה מחמת כן להערכה גדולה מצד סביבתו ואפילו מצד עצמו]. ולפיכך אין לו את העוצמה והעידוד להתגבר, ואחר שהוא בעיניו דבר של מה בכך אינו נזהר ועלול להיכשל.

דוגמא נוספת היא בדבר הגדול הזה של חסד ועזרה לנזקקים, אשר אם יראה אדם את חברו במשבר קשה הרי הוא מוכן להתמסר לעזרתו במסירות עצומה, ולטרוח ולהתאמץ למענו בכל ענין שיכול. ולמרות שלפעמים הוא קושי גדול עבורו, אך הידיעה וההכרה שהוא דבר נשגב לעזור ליהודי בעת מצוקתו העוברת עליו, מביאה אותו להתגבר על כל הקשיים למען המצוה.

אמנם זה רק כאשר מזדמן לפני האדם מצב מיוחד של חסד ועזרה לזולת, כי אז ההכרה בערך הדבר מחזקת את נפשו במה שמחזיק טובה לעצמו שזכה למצוה גדולה. אולם על האדם לדעת שבכלל המצוות הגדולות נכללים גם הפרטים הקטנים, וכגון כשמתבקש איזו עזרה קלה לחבירו, שאמנם אין האדם הנוקק במצוקה, אבל הוא חסד ועזרה עבורו, וכגון שרעהו קצת מדוכדך וזקוק שישוחחו עמו בנחת ויקשיבו לקשייו ויעודדוהו. והנה העקרון ויסוד המצוה הוא אותו העקרון, אלא שהקיום הוא בפרט מסויים ודבר קל.

יש פעולות קלות ביותר שנכללות בזה, כגון סבר פנים יפות ומבט רך, או מילת עידוד אחת,

המכשול המצוי בפרטים קטנים שבדברים הגדולים

בגמרא - 'אמר רבי שמעון בן לקיש מאי דכתיב 'עון עקבי יסובני' עונות שאדם דש בעקביו בעולם הזה מסובין לו ליום הדין' (עבודה זרה יח). ובמדרש - 'למה אירא בימי רע עון עקבי יסובני, אמר דוד רבונו של עולם איני מתירא מפני מצוות חמורות שבתורה מפני שהן חמורות, אבל אני מתירא מפני מצוות קלות שמה עברתי עליהן, ואתה אמרת הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה, לכך נאמר 'והיה עקב תשמעון', אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא גם עבדך נזהר בהם בשמרם עקב רב' (תנחומא עקב).

בפשטות, כוונת חז"ל שהמכשול מצוי בדברים שהם קלים ביסודם, וכגון לכבד את צד ימין וכל פינות שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין, וכהנה, עניינים שאינם מהמצוות העיקריות, ועל כן אין נתונה דעתו של האדם כל כך על הזהירות בהם, והוא עלול להיכשל בהם ח"ו.

אמנם יש עוד סוג של דברים שאדם דש בעקביו, שביסודם שייכים הם למצוות חמורות ועיקריות שהאדם שם לבו עליהם ונזהר בהם מאד, אולם הענפים הזעירים והפירורים המסתעפים מהם, קלים הם בעיני האדם והוא דש בהם בעקביו, והמכשול מצוי בהם.

והטעם שהניסיון בהם קשה יותר, אף שבדברים הגדולים ההתמודדות וההתגברות יותר כבדה, היינו דווקא משום שהם קלים, ואין האדם חש את החשיבות והרוממות אם יתגבר בדבר זה. ולכן אינו נותן דעתו עליהם כראוי, ונמצא מאבד טובה הרבה רק מחמת חוסר תשומת לב.

וכגון השומעים חרפתו ואינן משיבין, ששבחו חז"ל ואמרו שמעלתם 'כצאת השמש בגבורתו', והנה יש אדם בר מעלה שאם יבזו אותו ברבים, אזי בעת הניסיון הגדול הזה הוא מתחזק בנפשו למרות הקושי ומבליג על חרפתו ואינו משיב,

או להעניק יחס ידידותי, ולתת הרגשה לרעהו ששמחים בנוכחותו ורוצים בהצלחתו.

והנה אמנם כל אחד מדברים אלו הוא רק פירור ודבר קל, שנעשה מבלי משים וכהרף עין, ואין כל טירחה וקושי לעשותם, אולם היא הנותנת שמכיון שגם אם יעשה אותם האדם אין נתפס אצלו כדבר נעלה, לכן עלול הוא להזניח את המצוה. וגם זה נכלל בדברים הקלים שאדם דש בעקביו, אף שבאמת הוא אותו מצוות גמילות חסדים, שאוכלים פירותיהם בעולם הזה והקרן קיימת לעולם הבא, ועליהם נאמר כל העניינים הנשגבים, וכל הרוממות הנעלית לה זוכים מקיימי המצוות בשלימות.

דבר הזה נבחן האדם אם הקיום נובע מעצם נפשו

והנה דברים אלו למרות שהם קלים במשקל קיומם, שהם נעשים ברגע כמימרא ואין מתייחסים אליהם בתשומת לב מרובה, אבל באמת הרי מצד עצם מהותם ועניינם הם חמורים ועומדים ברומו של עולם.

ולא עוד, אלא שאף שכלפי האדם הם נדמים כדברים של מה בכך, הרי לאמיתו של דבר הם דברים שרשיים ויסודיים, כי הם הנימים העדינים והעורקים הדקים שבהם תלויה נשמת הדברים, ובהם נמדדת שייכות מציאות האדם וכללות נפשו למצוות אלו.

וכן במצוות שבין אדם למקום כגון 'התפילה' - שהיא מהדברים העומדים ברומו של עולם, שמלבד עיקר החובה בתפילת העמידה, גם בה ישנם דברים קלים שהם בבחינת 'פירוורים' מהדברים הגדולים, כמו 'עלינו לשבח', או 'הרחמן' שלאחר ברכת המזון, וכדומה, וכן במצוות 'לימוד התורה' - ששקולה כנגד כל המצוות, יש לפעמים זמנים קצרים ודקות ספורות שניתן לאדם לנצלם ללימוד כלשהו, ואדם דש בהם בעקביו.

ובאמת, דווקא בדברים הקטנים נבחן האדם אם הוא אדוק ומחובר לדברים האלו, ואם נובעים

הם מעצם נפשו. ואדם שעוסק במצוות אלו רק בדברים הגדולים, אבל בפרטים הקטנים הוא מזלזל, הנהגתו מוכיחה שבעצם אישיותו מחוסר הוא מערכי מצוות אלו.

כי אמנם הדברים הגדולים הם יותר מרשימים הן כלפי אחרים והן כלפי עצמו, אבל עדיין אין עשייתם מוכיחה על עצם נפשו ושלימותו של האדם, כי יתכן שדווקא הרעש והרושם של הדברים הם שהמריצוהו לעשותם, אבל הדברים הקטנים הם המבחן האמיתי של דרגת האדם. [ואדרבה, אם בדברים הקלים הוא זהיר תדיר, ואירע שנכשל בדבר הגדול, אין זה מעיד על פחיתות נפשו בכללות הענין, אלא שמחמת הקושי שבדבר לא עמד בניסיון].

והנה כל האמור הוא גם לגבי ענייני 'סור מרע', דהיינו שאפילו בפירוורים ודברים קלים אינו נכשל, ובכל פניות נפשו הוא נקי מכל שמץ פגם. וגם לגבי ענייני 'עשה טוב', שהוא עירני שלא לאבד שום ניצוץ של רגש נעלה, ואינו מזלזל אפילו במעשה קטן, ואינו מוותר על אף שביב וסלסול של הנהגה טובה. והוא תפארתו ושלימותו של האדם כאשר כל אישיותו מלאה וגדושה בכל צחוחי מידה נכונה.

התודה והברכה לידידנו הנכבדים מתומכי מכונו
שנטלו חלק בהוצאות גיליון זה

ברכת מזל טוב לידידנו הנכבד, מחשובי אברכי קהילתנו
הרב **שמעון ברנד** שליט"א
לרגל הולדת הבת

ברכת מזל טוב לידידנו הנכבד, מחשובי אברכי קהילתנו
הרב **אברהם חיים** בר"א **חשין** שליט"א
לרגל הולדת הבן

ברכת מזל טוב לידידנו הנכבד, מחשובי אברכי קהילתנו
הרב **עקיבא יוסף לוי** שליט"א
לרגל הולדת הבת

המעוניינים לתרום את הוצאות הגיליון לזיכוי הרבים,
נא לפנות ל-054-8422488 או למייל mechonbenmelech@gmail.com